

YOSHLARNING TURLI XORIJIY TILLARNI O`RGANISHGA BO`LGAN QIZIQISHLARINI RIVOJLANTIRISH VA TAKOMILLASHTIRISH. MUSTAQIL TIL O`RGANISH METODIKASI.

Abdullayeva Yulduz Dilmurod qizi

*Oliy va o`rta maxsus ta`lim vazirligi O`zbekiston Davlat
Jahon Tillari Universiteti, Xorijiy til va adabiyoti;ingiliz tili fakulteti,
Kechki bo`lim 2-bosqich talabasi*

*Epigraf; Til-dil tarjimoni ekan,
Har bir dilning o`z tili bor
Malak*

Annotatsiya. Ushbu maqolada yoshlarning turli xorijiy tillarni o`rganishga bo`lgan qiziqishlarini rivojlantirish va takomillashtirish yoritib berilgan. Shu bilan birga maqolada turli xorijiy davlatlarning tillari hamda madaniyati ilmiy qarashlar asosida o`z aksini topadi.

Kalit so`zlar; Til, madaniyat ma`naviyat, maqsad, jamiyat, qiziqish, maqsad, tafakkur, tilshunos, ma`suliyat, kommunikatsiya, iqtidor.

Kirish. Til- deb murakkab muloqot tizimiga yoki shu tizimni o`rganish va ishlatish qobiliyatiga aytiladi. Til asosan muloqot vositasi hisoblanadi. Til o`rganuvchi sohaga esa tilshunoslik deyiladi.

Til- jamiyat boyligi. U jamiyat a`zolarining o`zaro aloqasini amalga oshiradi, insonning moddiy va ma`naviy turmushida ro`y beradigan barcha voqea hodisalar haqidagi bilimlarni jamlaydi va ulardan xabardor qiladi; til ayni ma`noda asrlar mobaynida shakllandi va mavjud bo`ldi.

Albatta ilk tilning paydo bo`lishi, insoniyatni Qadim zamonlardan beri qiziqtirib keladi. Qadimgi davrlardan boshlab tilning paydo bo`lishi haqida bir qancha nazariyalar ham paydo bo`lgan. Biroq bu nazariyalar tilning kelib chiqish masalasini haligacha uzil kesil hal etkani yo`q. Til asrlar mobaynida shakllanib paydo bo`lishi bilan birga, har qanday mustaqil davlat ham o`z tiliga va madaniyatiga ega bo`ldi. Demak, qandaydir biror tilga ega shaxs, o`zining davlatiga hamda jamiyatiga ega. Bu borada yurtimizni misol qilib oladigon bo`lsak, 1989-yil 21-oktabrda O`zbekiston Respublikasi “Davlat Tili” haqidagi qonunni qabul qildi. Shu bilan birga Davlat Konsitutsiyasining 4-moddasida “O`zbekiston Respublikasida ishlovchi davlat hokimiyati va boshqaruv organlari rahbarlari o`z xizmati vazifalarini bajarish uchun Respublika davlat tilini yetarli darajada bilishlari shart. O`z faoliyatiga ko`ra aholiga xizmat ko`rsatish bilan bog`liq shaxslar xizmat vazifasini bajarish uchun davlat tilini

zarur bo`lgan darajada bilishlari lozim. O`zbekiston Respublikasi o`zbek tilini bilmaydigan grajdanlarga Respublika davlat tilini bepul o`rgatish va o`qitishni ta`minlaydi”. Shunday ekan har bir mustaqil davlatning o`z tili bor, misol uchun AQSH davlatiniki ingliz tili, Rosiya davlatiniki rus tili, Germaniya davlatiniki nemis tili, Hindiston davlatiniki hind tili, Saudiya Arabistoniniki arab tili, Koreya davlatiniki koreys tili, va Turkiya davlatiniki esa turk tilidir. Yuqorida sanab o`tilgan davlatlar va qolib ketkan barcha davlatlar o`zining tili bilan birga madaniyatiga ham egadir.

Asosiy qism. Til va madaniyatning bir-biriga aloqadorligi shundaki, til o`rganadigan kishi ya`ni bo`lajak tilshunos, faqatgina tilning o`zini o`rganibgina qolmay tili o`rganilayotkan mamlakatning madaniyati, milliy fazilatlari va urf odatlarini ham o`rganadi albatta. Chunki har qanday millatning tili bu o`z tarixining xotirasidir. Millat madaniyatining yuksalishi, uning an`analari, qadriyatlari, tarixiy xotirasini namoyon etishda til ahamiyati katta. Til madaniyatning ahamiyatli bir bo`lagi sifatida muloqot jarayonidamilliy madaniyatni aks ettiradi.

Til va madaniyatning o`zaro bog`liqlik g`oyalari tilshunoslik va il falsafasi tarixida katta o`rin egallaydi va bu haqida, tilshunos olim Vilgelm fon Gumboldt (1767-1835) “Garchi til hamma odamlar uchun universal bo`lsada, dunyo tillari bir-biridan farq qiladi va har bir tilda dunyoqarash mavjud” degan g`oyani ilgari suradi.

Darhaqiqat, bir necha tillarni biladigan inson, o`sha tillari o`rganilgan mamlakatlarning madaniyatini ham o`zlashtirgan hisoblanadi.

Qolaversa, bugungi jadal rivojlanib borayotkan zamonda ham xorijiy tillarni puxta o`rgangan yosh kadrlarga talab kun sayin oshib bormoqda. Bu esa albatta yoshlar orasida til o`rganishga bo`lgan qiziqshni oshirishning va targ`ib qilishning asosiy sabablaridan biridir.

Albatta til o`rganishga qiziqish birinchi o`rinda turadi, lekin qiziqish bo`lsayu harakat bo`lmasa shaxsiy rivojlanish ham bo`lmaydi. Shaxsiy rivojlanish uchun esa vaqtni behuda sarflamaslik, undan maqsadlar yo`lida unumli foydalanilishi nur ustiga a`lo nur bo`ladi. Bundan tashqari shaxsiy rivojlanish uchun sizga hech qanday repititor ham kerak bo`lmaydi va siz ortiqcha mablag` ham sarflamaysiz. Bu borada menga 12 ta tilda gaplashuvchi tilshunos va tarjimon Benny Luisning til o`rganishga bo`lgan yangicha yondashuvi menda katta qiziqish uyg`otdi. Benny Luis Italyan tilini o`rganishga juda ko`p harakat qiladi, o`nlab grammatika kitoblarini o`qib tugatadi, turli til kurslariga qatnab ko`radi va juda ham ko`p so`zlarni lug`at sifatida yodlashga harakat qiladi, ammo bu urinishlarning bari besamar ketadi. Shundan keyin u “Tinglab tushunish” metodikasi bo`yicha tilni o`rganishni boshlagan. Qarab turibsizki, 1 yilda Italyan tilini avtomatik erkin so`zlasha oladiga darajaga yetdi. Huddi shu metodikadan boshqa tillarni ham o`rganishda foydalandi va 3-4 oy Ichida yangi tilda muloqot qiladigan darajaga yetishdi. Natijada esa 12 tilda gaplashuvchi tilshunos va tarjimon darajasiga yetdi. Bu metodika tilni tabiiy usulda o`rganish deyiladi. Tilni o`rganish

ikki xil tabiiy va sun`iy turlarga bo`linadi. Sun`iy usulda faqat lug`at va grammatika o`rganiladi hamda mustahkamlash sifatida turli testlar ishlanadi, tabiiy usulda o`rganish esa qisqa matnlarni tinglash, kino multfilmlarni o`rganilayotkan tilda tomosha qilish tavsifiya etiladi va albatta tabiiy usulda muloqot juda ham muhim huddi yosh go`dak tili chiqayotkanda atrofdagi narsalarni ko`rib tinglab o`rganganidek atrofdagilar bilan muoqot qilish talab etiladi. Mana shunda siz ham Benny luisdek mustaqil hohlagan tilingizni o`rganishingiz mumkin aklbatta hech qanday sarf harajatsiz va albatta qisqa mudatda. Bu bilan nima demoqchiman, til o`rganish murakkab emas , qiziqish va harakat bo`lsa bas.

Deylik, siz Yevropaning eng go`zal mamlakatlaridan biriga Germaniyaga sayohat qilyabsiz. Bunda siz nemis tilini bilishingiz yoki ikkinchi umumiy tilni ingliz tilini bilishingiz kerak. Agar siz hech qanday til bilmasangiz, tarjimonga murojaat qilishingizga tog`ri keladi bu esa albatta hamyoningizga moddiy Zarar yetkazish degani. Agar tilni o`zingiz bilsangiz muloqatda ham qiynalmaysiz, atrofdagilarga o`z fikringizni osonlik bilan yetkazib bera olasiz va safaringiz maroqli o`tadi. Shu bilan birga biror chet el kompaniyalaridan biri bilan biznesingiz yoki ishingiz haqida suhbatlashsangiz va ular bilan hamkorlikda ishlay boshlasangiz, albatta bu sizning kelajagingiz uchun o`zingiz tomoningizdan qilingan eng katta sarmoya bo`ladi.

Shu o`rinda siz chet el nashrlarini originalini o`qishingiz, kino yoki multfilmlarini tarjimasini kutmasdan, birinchilardan bo`lib premyerasini original lavhada tomosha qilishingiz mumkin bo`ladi.

Til o`rganish nafaqat boshqa davlatlararo, qolaversa, o`z yurtimizda ham boshqa millat vakillari bilan erkin kommunikatsiya o`rnata olishingizdir. Huddi mana shu borada aytishim joizki, Muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev Miromonovich navbatdagi videoselekt yig`ilishida “bugungi kunda mamlakatimizda 130 dan ortiq millat va elat vakillari istiqomat qilayotkanligi” haqida to`xtalib o`tdilar. Bular turk, koreys, hind, arab, qozoq, tojik, rus, va hattoki ingliz insonlar bo`lishi mumkin. Agar siz bular bilan muloqot qilishni fikr almashishni istasangiz albatta ularning tilini yoki hech bo`lmasa O`rta Osiyoda ikkinchi til sifatida xizmat qiluvchi rus tilini bilishingiz talab etiladi. Shunda siz bosha millatli insonlar bilan erkin so`zlasha olasiz albatta o`z yurtingizda. Chet elga chiqish niyatingiz va ortiqcha sarfxarajatlarsiz sayohat qilmoqchi bo`lsangiz albatta o`sha yerning tilini yoki ikkinchi umumiy tilini o`rganishingiz kerak bo`ladi.

Xulosa; Har qanday odam til o`rganishni orzu qilmasada umri davomida bir bora bo`lsa ham boshqa begona yerga, davlatga sayohat qilishni orzu qiladi. Albatta til bilish ko`plab orzularingizni ham eshiklarini ochib berishi mumkin. Shu o`rinda ayta olamanki agar siz til bilsangiz farzandalingizga ham o`zingiz ta`lim berishingiz va ko`plab xorijiy do`stlar ortirishingiz mumkin.

Har tilni biluv emdi bani odama jondur,
Til vositai robitai olamiyondur.
G`ayri tilni sa`y qiling bilgani, yoshlar,
Kim ilm-u hunarlar bilonki ondin ayondur.
Lozim siza har tilni biluv ona tilidek,
Bilmakka oni g`ayrat eting foida kondur.
Ilm-u fan uyig`a yuborinlar bolangizni,
Onda oqug`onlar bori yaktoyi zamondur.
Zor o`lmosun onlar dog`i til bilmay Avazdek,
Til bilmaganidan oni bag`ri to`la qondur.

Ma`rifatparvar shoir Avaz O`tar so`zi bilan aytkanda “ til- inson va olamni bog`lab turuvchi vosita ko`prikdir”. Zotan bu ko`prikdan turli xil til egasi bo`lganlar ham o`tadi.

Foydalanilgan adabiyotlar;

- 1.Dmitriy Petrov Poliglot 2012;
- 2.Usmonov S, Umumiy tilshunoslik,T., 1972;
- 3.Budagov R.A. , Cheloveki I yego yazik, M., 1974;
- 4.Berezin F. M., Golovin B.N., Obsheye yazikoznaniye, M., 1979;
- 5.Reformatskiy A.A., Vvedeniye v yazikovedeniye, M., 1998;
- 6.O`zbekiston Milliy Ensiklopediyasi (2000-2005)
- 7.Voroboyev V.V “Lingvokulturologiya v krugu drugix gumanitarnix nauk. Russkiy yazik za rubejom3”1999;